

Tampereen Kaupunkiliikenne Liikelaitos

Tampereen Kaupunkiliikenne Liikelaitoksen toiminta-ajatus on tuottaa korkealuokkaisia paikallisia joukkoliikennepalveluja kestävän kehityksen mukaisesti, joustavasti, taloudellisesti ja turvallisesti.

Toimintakertomus 2020

Toimitusjohtajan katsaus - Olennaiset tapahtumat tilikaudelta

Vuosi 2020 oli koko maailmassa poikkeuksellinen. Kevättalvella Suomeen saapunut koronapandemia muutti yhteiskunnan toimintoja kaikilla saroilla – eikä vähiten joukkoliikenteessä. Matkustajamäärät laskivat voimakkaasti ja vuorotarjontaa jouduttiin supistamaan kysynnän laskun myötä. Kesällä tapahtunut käänne parempaan jäi kuitenkin lyhytaikaiseksi ja syksyn myötä epidemian mukanaan tuomat haasteet palasivat. Pitkittänyt tilanne edellytti myös lisääntyneitä sopeuttamistarpeita toiminnan osalta.

Merkittävistä haasteista huolimatta tilikaudelle 2020 asetettu tulostavoite saavutettiin, ja selkeästi jopa ylitettiin, kaluston arvoon kohdistuneista arvonalennuksista huolimatta. Tampereen Kaupunkiliikenne Liikelaitoksen toiminta jatkui näin edellisten vuosien tapaan taloudellisesti tehokkaana ja tuloksekkaana.

Kohdattujen uudenlaisten haasteidenkin selättämisessä on auttanut kaupunginvaltuuston hyväksymiä linjauksia noudattava, ja jo useamman vuoden jatkunut, TKL:n toiminnalliseen tehokkuuteen panostaminen. Äkinäisesti muuttuneissa olosuhteissa on korostunut oman tuotannon merkitys kaupungin koko joukkoliikennejärjestelmän kannalta joustavuutta ja mukautumiskykyä turvaavana operaattorina, joka samalla antaa vertailupohjaa kilpailutetulle liikenteelle palvelun tuotannon eri osa-alueilla.

Aiempien vuosien tapaan TKL jatkoi joukkoliikenteen tilaajalle annettua, yli seitsemän prosentin suuruista, tuotantohinnan alennusta myönteisen toiminnallisen kehityksen sen mahdollistaessa. Tämä annettu alennus vastasi tilikaudella 2020 vajaata kahta miljoonaa euroa.

Vuoden 2020 aikana TKL kuljetti yhteensä runsaat 12,8 miljoonaa matkustajaa. Matkustajamäärä operoidun liikenteen osalta laski edellisvuodesta yli kolmanneksen - noin 38,0%. Samanaikaisesti laskivat myös operointiin käytettyjen henkilötyövuosien, tilattujen linjakilometrien ja autopäivien määrä. Tapahtunut jyrkkä suoritelmäärän lasku ja tulevien vuosien kehitysnäkymät johtivat myös päätöksen olla tekemättä kalustoon kohdistuvia uusinvestointeja.

Varsinaisen linjaliikenteen ohella aiempina vuosina ajettuja messu- ja tapahtumakuljetuksia ei vuonna 2020 yleisen tilanteen vuoksi käytännössä ollut. Linjalla numero 2 jatkettiin avorahastuskokeilua, jossa matkustajat voivat nousta autoon myös keskiovesta, leimatien matkakorttinsa näillä ovilla olevilla lukijalaitteilla. Samaisella linjalla operoivat neljä täyssähköbussia jatkoivat viisivuotista pilottikokeiluaan nyt neljättä vuotta. Kohonneesta toimintavarmuudesta huolimatta huolta aiheuttivat edelleen näiden bussien huoltoon liittyvät ongelmat, sekä sähkönsyöttökapasiteetin rajallisuus nykyisissä toimitiloissa.

Sähköbussien pilotoinnin ohella TKL on ollut mukana selvittämässä vaihtoehtoisten energiamuotojen käyttämisen edellytyksiä Tampereen linja-autoliikenteessä. Hiilineutraali Tampere 2030 –tiekarttaan, jota on vuoden aikana käsitelty liikelaitoksen johtokunnassa, on otettu erillinen bussiliikennettä koskeva osuus. Kaupunginvaltuuston asettamien tavoitteiden mukaisesti vaihtoehtoiset energiamuodot liikennöinnissä ovat olleet esillä myös tilaajan kanssa tehtävässä yhteistyössä.

Kalustotarpeen vähentyessä ympäristöystävällisyyttä on lisännyt myös vanhimpien Euro3- ja Euro4-luokan poistaminen kalustosta. Jäljellä onkin enää kaksi Euro 4-luokan bussia ja yksi Euro3-luokan nivelbussi, jotka nekin poistunevat vuoden 2021 aikana. Tämän jälkeen kaikki TKL:n dieselbussit ovat puhtaimpiin Euro 5(EEV)- ja Euro 6-luokkiin kuuluvia. Oman ympäristönäkökohtia painottavan kalustostrategian ohella myös kaupungin asettamat hiilineutraalisuustavoitteet sekä EU-direktiivin mukaiset julkishallinnon investointeja koskevat vaatimukset ovat kaikki osaltaan viitoittamasta kaluston uusiutumista kohti entistä puhtaampaa liikennöintiä.

Joukkoliikenteen tilaaja jatkoi matkustajien tyytyväisyyttä selvittäviä, ulkoisen toimijan tekemiä, asiakastyytyväisyysmittauksia myös vuonna 2020. Nykyisin käytössä oleva jatkuva mittaustapa antaa vertailukelpoisia tuloksia kuukausitasolla. Kilpailutetun liikenteen osalta mittaus kattaa kaikki linjat, mutta oman tuotannon osalta mittaukseen valikoitui edelleen vain osa linjastosta. Vähennetystä vuorotarjonnasta ja esillä olleista julkisen liikenteen käytön joustavuutta rajoittavista terveysturvallisuus-suosituksista huolimatta asiakastyytyväisyys koheni selkeästi edellisvuodesta. Tavoite palvelun edelleen tapahtuvasta parantumisesta toteutui näin omalta osaltaan.

Edellisvuoden lopulla oli tehty päätös ulkoisen konsulttiavun hankkimisesta auttamaan vuonna 2018 liikelaitoksen toimintaan integroitujen korjaamotoimintojen kehittämisessä. Toteutettu projekti käsitti laajan haastatteluin toteutetun selvityksen organisaation eri tahoilla, sekä sen ohella työpajatyökentelyä ja toimenpidesuosituksien sisältävän raportin. Tulosten pohjalta käynnistettiin loppuvuodesta teknisten toimintojen organisaation uudistus ja siihen liittyvä uuden huoltopäällikön rekrytointi.

Toiminnan sopeuttaminen jo laskeneeseen, ja näköpiirissä olevaan entisestään alenevaan, liikennöintimäärään on merkinnyt myös tarvetta vähentää kaluston määrää. TKL:n johtokunta tekikin päätöksen luopua suunnitteilla olleesta nivelbussien hankinnasta ja uusinvestointeja lykättiin myöhemmäksi. Linja-autoja poistettiin käytöstä vuoden aikana yhteensä 17 kappaletta, joista kaksi korvattiin lyhytaikaiseen käyttöön tulleilla käytetyillä autoilla. Liikennekäytössä olevan kaluston lukumäärä laski tilikauden aikana näin 136 linja-autoon.

Tampereen Kaupunkiliikenteen toimintamalli perustuu joukkoliikenteen tilaajan kanssa tehtyyn tuotantosopimukseen. Vuosille 2012-2020 tehty sopimus päättyi vuoden vaihteessa. Toiminnan kitkatoman jatkamisen turvaamiseksi käynnistettiin jo alkuvuodesta yhteistyö uuden tuotantosopimuksen laatimiseksi. Työhön liittyi myös tilaajan ja tuottajan toimintaa sekä erilaisia toimintamallivaihtoehtoja käsitellyt ulkoinen pro gradu – tutkimustyö. TKL:n johtokunta ja Tampereen seudun joukkoliikennelautakunta kokoontuivat elokuussa yhteistilaisuuteen kuulemaan tutkimustyön tuloksista ja sopimusluonnosta valmistelleen työryhmän esitystä. Uusi tuotantosopimus vuodesta 2021 alkaen hyväksyttiin kummankin toimielimen loppuvuoden kokouksissa ja allekirjoitettiin vuoden vaihteessa.

Tilikauden 2020 taloudellinen kokonaistulos muodostui selkeästi budjetoitua paremmaksi, ollen liki 0,4 miljoonaa euroa ylijäämäinen. Kertynyt tulos vahvistaa TKL:n omavaraisuutta ja toimintakykyä.

Arvio tulevasta kehityksestä

Vuoden 2021 keskeisenä hallinnollisena muutoksena on uuden tuotantosopimuksen mukaisen allianssityyppisen yhteistyön järjestäminen tilaajatahon kanssa. Tavoitteena on kaupungin kokonaisuutta paremmin ja tuotantotaloudellisemmin palvelevan joukkoliikenteen järjestäminen. Samalla yhteistyössä paneudutaan myös kalustotekniikan kehitykseen ja sitä koskeviin ratkaisuihin. Päätettäväksi tulee mm. vuoden 2021 lopussa päättyvän sähköbussipilotoinnin kokemusten perusteella tehtävät kalustoratkaisut.

Liikennepuolella tapahtuu kesällä ja syksyllä 2021 merkittävä muutos ratikkaliikenteen ja sen myötä käyttöön otettavan uuden linjastomallin käynnistyessä. Uuden mallissa muuttuvat niin linjojen reitit kuin numeroinnitkin. Lisäksi käyttöön tulee ratikkaa palvelevia uusia liityntälinjoja. Käyttöön on tuloissa myös pankkikortilla maksaminen, minkä ohella koko maksujärjestelmän rakenne on tarkasteltavana.

Korjaamotoimintojen osalta kehitysvastuu siirtyy uudelle huoltopäällikölle, joka tulee työskentelemään läheisessä yhteistyössä kaluston strategisesta hallinnasta vastaavan kalustopäällikön kanssa. Samalla he jalkauttavat tekniikan toimintoihin uusittavaa hankintaohjeistusta.

TKL:n omana johtavana ajatuksena on edelleen vastata joustavasti Tampereen kaupunkiseudun jatkuvasti muuttuviin linja-autoliikenteen vaateisiin, niin henkilöstön kuin kalustonkin osalta. Yhteistyötä joukkoliikenteen ja kaluston kehittämiseksi jatketaan niin tilaajan kuin koko kaupunkiorganisaation sekä muiden toimijoiden kanssa.

Henkilöstö

Kertomusvuoden lopussa Tampereen Kaupunkiliikenne Liikelaitoksen palveluksessa oli työsuhteessa kaikkiaan 343 henkilöä, mikä on 35 vähemmän kuin edellisvuonna. Lisäksi henkilöstötarvetta täydensivät muutamat tarvittaessa töihin kutsuttavat kuljettajat. Koko vuoden palkallisten henkilöstötyövuosien määrä laski edellisvuoden tasosta vajaalla 14:llä, laskun painottuessa selkeästi loppuvuoteen.

Selonteko sisäisen valvonnan järjestämisestä

Tampereen Kaupunkiliikenne Liikelaitos on laatinut sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toimintatavan kuvauksen sekä selonteon sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä, jotka TKL:n johtokunta on käsitellyt.

Kokonaisarviona Tampereen Kaupunkiliikenne Liikelaitoksen johto lausuu, että liikelaitoksen sisäinen valvonta ja riskienhallinta ovat pääosin hyvällä tasolla. Merkittäviä puutteita ei ole todettu. Kehittämistä vaativat keskeisimmät asiat ja toimenpiteet ovat toimintaympäristöanalyysin ja riskiprofiilin päivittäminen, hankintojen kilpailutuksen ja hankintaprosessiin liittyvän ohjeistuksen päivittäminen, sekä korjaamotoimintojen johdon organisointi.

Toiminnan tavoitteiden toteutuminen

Valtuuston Tampereen Kaupunkiliikenteelle asettamasta viidestä toiminnan tavoitteesta toteutui neljä, yhden tavoitteista jäädessä toteutumatta. Tavoitteet saavutettiin sairauspoissaolojen ja vakavien tapaturmien laskun osalta, tuotettujen palvelujen laadun parantumisen osalta, korjaamon ja teknisten tukipalveluiden sijainnin keskittämisen osalta, sekä vaihtoehtoisten energiamuotojen toimenpideselvityksiin liittyvien tavoitteiden osalta.

Tavoite liikevaihdon kasvattamisesta suhteessa henkilötöyvuosiin jäi toimintaan voimakkaasti kohdistuneiden poikkeusolojen seurauksena saavuttamatta.

Liikelaitoksen talous ja talousarvion toteutuminen

Tuloslaskelma ja tuloslaskelman analysointi

Tampereen Kaupunkiliikenne Liikelaitos toimii liikelaitoksena ja kaupungin kirjanpidollisena taseyksikkönä tuottaen yhdyskuntapalveluiden tilaajayksikön tilauksen mukaisia liikennöintipalveluita.

Vuonna 2020 liikevaihto laski edellisvuoden 29,2 miljoonasta eurosta 27,1 miljoonaan euroon, eli 7,3%. Omalle tuotannolle maksettava, ja indeksiin sidottu, suoritehintaa laski samanaikaisesti 1,6%. Aiempaan vuoteen nähden laskutetuissa linjakilometreissä laskua oli 6,3%, linjatunneissa 6,1%. Autopäivissä laskua kirjattiin 8,3%.

Tilikauden 2020 kulut poistoinen olivat vajaat 27,1 miljoonaa euroa, mikä on 6,1% vähemmän kuin edellisvuonna. Henkilöstömenot, joka on suurin kuluerä, laski 3,8%. Henkilöstömenojen laskua selitti liikennesuoritteiden laskun mukaisesti toteutettu määräaikaisen henkilöstön määrän sopeuttaminen. Kalustosta tehtiin poistoja ja kaluston käypään arvoon pohjautuvia arvonalennuksia yhteensä vajaat 2,6 miljoonaa euroa, mikä on runsaat 0,1 miljoonaa euroa edellisvuotta enemmän. Aktivoitavia investointeja koneisiin ja kalustoon ei tilikaudella 2020 tehty lainkaan.

TKL:n operoimilla linjoilla kulkeneiden matkustajien osalta kustannukset nousivat joukkoliikenteen käyttäjämäärän rajun pudotuksen seurauksena yli 61%, ollen 2,25 euroa per matka.

Vajaan 0,4 miljoonan euron voitollinen tulos ylittää selkeästi vuosisuunnitelman mukaisen tavoitteen.

Tilintarkastuksesta on vastannut KPMG Oy Ab. Tilintarkastusta on suoritettu tilikauden 2020 aikana ja tilinpäätöksen tilintarkastus alkuvuodesta 2021.

Rahoituslaskelma ja rahoituslaskelman analysointi

Tampereen Kaupunkiliikenne Liikelaitoksen rahoituslaskelmassa toteutumatta jääneet investoinnit yhdessä suurempien poistojen ja luovutusvoittojen kanssa kasvattivat pienemmästä liikevoitosta huolimatta investointien rahavirtaa, joka oli yli 2,9 miljoonaa euroa ylijäämäinen.

Investoinnit ja niiden analysointi

Vuonna 2020 ei toteutettu aktivoitavia investointeja.

Tase ja taseen analysointi

Tilikauden 2019 päättyessä Tampereen Kaupunkiliikenne Liikelaitoksen taseen oma pääoma oli vahvistunut edellisvuodesta liki 0,4 miljoonalla eurolla. Samalla konsernitilillä olevat varat kasvoivat noin 3 miljoonalla eurolla, ollen nyt lähes 28,7 miljoonaa euroa. Kaluston kirjanpitoarvo laski tilikauden aikana lähes 2,6 miljoonalla eurolla.

Tilintarkastajat ovat aiemmin suosittaneet konsernitilillä olevien varojen käyttämistä liikelaitoksen peruspääoman laskemiseen. Peruspääoman huomattavaan palauttamiseen on tilinpäätöksen 2020 valmistuttua edelleen selkeät perusteet.

Esitys tilikauden tuloksen käsittelystä

Tampereen Kaupunkiliikenne Liikelaitoksen johtokunta esittää, että syntynyt tilikauden ylijäämä 370.601,51 euroa siirretään taseeseen omaan pääomaan edellisten tilikausien ylijäämän lisäykseksi.

Tampereen Kaupunkiliikenne Liikelaitoksen tuloslaskelma

	1.1. - 31.12.2020	1.1. - 31.12.2019
Liikevaihto	27 068 369,98	29 191 152,84
Liiketoiminnan muut tuotot	359 691,70	402 379,59
Tuet ja avustukset kunnalta	0,00	0,00
Materiaalit ja palvelut		
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-4 502 424,84	-5 506 159,24
Palvelujen ostot	-1 831 737,74	-2 002 617,43
	-6 334 162,58	-7 508 776,67
Henkilöstökulut		
Palkat ja palkkiot	-12 519 349,33	-13 053 957,15
Henkilösivukulut		
Eläkekulut	-4 178 573,93	-4 334 676,99
Muut henkilösivukulut	-434 110,67	-418 00,03
	-17 132 033,93	-17 806 472,17
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot ja arvonalentumiset	-2 585 294,04	-2 446 619,64
Liiketoiminnan muut kulut	-1 005 944,46	-1 064 807,48
Liikelylijäämä (-alijäämä)	370 626,67	766 856,47
Rahoitustuotot ja -kulut		
Muut rahoitustuotot ja -kulut	-25,16	-150,16
	-25,16	-150,16
Ylijäämä (alijäämä) ennen varauksia	370 601,67	766 706,31
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	370 601,67	766 706,31

Tampereen Kaupunkiliikenne Liikelaitoksen tase

	31.12.2020	31.12.2019
VASTAAVAA		
PYSYVÄT VASTAAVAT		
Aineelliset hyödykkeet		
Koneet ja kalusto	10 880 203,21	13 465 497,25
Keskeneräiset hankinnat		
	10 880 203,21	13 465 497,25
Sijoitukset		
Muut saamiset	0,00	0,00
VAIHTUVAT VASTAAVAT		
Saamiset		
Lyhytaikaiset saamiset		
Myyntisaamiset	11 103,05	19 220,00
Saamiset kunnalta	28 680 464,62	25 674 455,99
Siirtosaamiset	270 180,04	747 049,55
Muut saamiset	94 107,85	99 332,69
	29 055 855,56	26 540 058,23
Rahat ja pankkisaamiset	90 468,40	89 178,40
VASTAAVAA YHTEENSÄ	40 026 527,17	40 094 733,88
VASTATTAVAA		
OMA PÄÄOMA		
Peruspääoma	15 216 439,14	15 216 439,14
Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä)	20 554 530,50	19 787 824,19
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	370 601,51	766 706,31
	36 141 571,15	35 004 263,33
POISTOERO JA VAPAAEHTOISET VARAUKSET		
Poistoero	0,00	0,00
PAKOLLISET VARAUKSET		
Eläkevaraukset	0,00	23 800,00
VIERAS PÄÄOMA		
Lyhytaikainen		
Ostovelat	595 720,64	812 492,99
Muut velat	288 531,09	307 634,38
Siirtovelat	3 000 704,29	3 179 836,87
	3 884 956,02	4 299 964,24
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	40 026 527,17	40 094 733,88

Tampereen Kaupunkiliikenne Liikelaitoksen rahoituslaskelma

	2020	2019
Toiminnan ja investointien rahavirrat		
Toiminnan rahavirta		
Liikelylijäämä (-alijäämä)	370 626,67	766 856,47
Poistot ja arvonalentumiset	2 585 294,04	2 446 619,64
Rahoitustuotot ja -kulut	-25,16	-150,16
Tulorahoituksen korjauserät	-92 622,58	-40 297,55
	2 863 272,97	3 173 028,40
Investointien rahavirta		
Investointimenot	0,00	-1 917 158,00
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	68 822,58	38 297,55
	68 822,58	-1 878 860,45
Toiminnan ja investointien rahavirta yht.	2 932 095,55	1 294 167,95
Rahoitustoiminnan rahavirrat		
Antolainausaamisten vähentyminen muilta		4 186,00
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Saamisten muutos kunnalta	-3 006 008,63	-151 885,48
Saamisten muutos muilta	490 211,30	-430 490,88
Korottomien velkojen muutos muilta	-415 008,22	-710 497,59
Rahoitustoiminnan rahavirta yht.	-2 930 805,55	-1 292 873,95
Rahoituksen rahavirta yht.	-2 930 805,55	-1 288 687,95
Rahavarojen muutos	1 290,00	5 480,00
Rahavarojen muutos	1 290,00	5 480,00
Rahavarat 31.12.	90 468,40	89 178,40
Rahavarat 1.1.	89 178,40	83 698,40